

Нюрнберг: згадуючи осінь 2010-го...

20 листопада виповнюється 75 років від початку роботи Міжнародного воєнного трибуналу в Нюрнберзі

Полтавець, полковник у відставці, а в роки війни фронтовий розвідник, гвардії сержант Йосип Гофман був присутнім на процесі як особистий охоронець Головного обвинувача від Радянського Союзу Романа Руденка. Він мав знайомство і зі знаменитим американським сержантом Вуддом, який виконував вирок нацистським злочинцям, засудженим до смертної кари. На згадку про ту зустріч у Гофмана залишився подарований американцем годинник, який разом із пропуском до зали засідань Йосип Давидович свого часу передав Національному музеєві історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років у Києві.

Йосип Гофман – автор кількох книг. Серед них – «О прошлом во имя будущего», «Жива історія», «Політичний мінімум» та інших. І все ж найголовнішим твором свого життя він вважав книгу «Нюрнберг застерігає», над якою працював багато років, адже до неї увійшли не лише спогади очевидця, а й чимало документів, пов'язаних з процесом.

2010 року мерія Нюрнберга запросила полтавця до свого міста – на відзначення 65-річчя від дня початку Міжнародного трибуналу. Йосип Гофман був найпочеснішим гостем на всіх заходах, які відбувалися в рамках цієї події, адже на той час він залишався єдиним у світі учасником процесу. У поїзді його супроводжував і наш журналіст Віталій Скобельський, автор багатьох публікацій про Гофмана і редактор його книги «Нюрнберг застерігає».

Щойно відсвяткувавши своє 85-річчя, Йосип Давидович почав готуватися до поїздки в Німеччину. Знаходилися й скептики: мовляв, чи варто в такому віці ризикувати?.. І лише ті, хто добре знав Гофмана, не сумнівалися: він обов'язково поїде! Хоча, звісно, навіть людину значно молодшу маршрут Полтава – Київ – Франкфурт – Нюрнберг – Мюнхен – Київ – Полтава (з двома пересадками в найкрупніших аеропортах Європи) міг би нажахати, але тільки не колишнього фронтовика-розвідника.

– Я під час війни туди пішки дійшов, а тепер же з комфортом – на літаках та автобусах! – жартував Гофман.

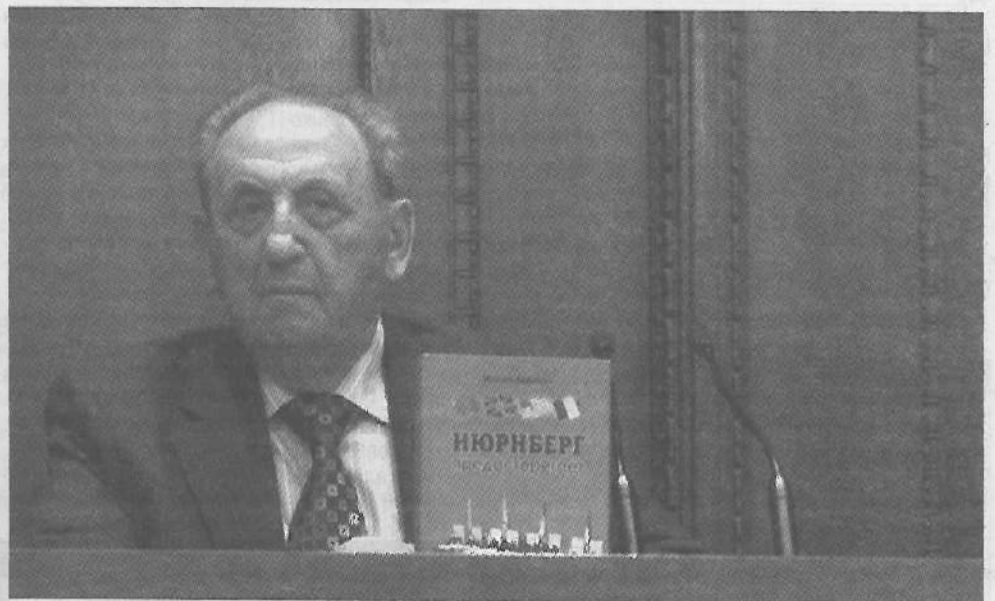
І ось 19 листопада 2010-го провідний спеціаліст місцевого Документального центру, доктор Екарт Дітцфельдінгер зустрів нас – Йосипа Давидовича, його дружину Тетяну Вікторівну й автора цих рядків – в аеропорту Нюрнберга. А наступного дня в місті почалися урочистості, присвячені 65-річчю початку роботи Міжнародного трибуналу. Ця визначна подія збрала гостей з усього світу – політичних діячів минулого й сучасності, учених-істориків, правників і юристів, письменників, представників антифашистських організацій і борців за мир, ветеранів війни.

Символічно, що головні заходи відбувалися в Палаці юстиції, де й працював трибунал, а самі урочистості відкрилися засіданням у тому ж історичному залі, де проходили засідання Нюрнберзького трибуналу. До речі, у Палаці юстиції й нині працює суд, а в залі, де колись судили катів Третього рейху, слухаються справи, пов'язані з особливо тяжкими злочинами.

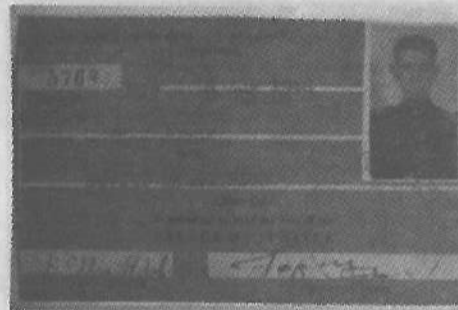
«Уроки Нюрнберга й сьогодні повчальні, але, на жаль, не всі їх засвоїли досі», – такий лейтмотив звучав того вечора у виступах більшості промовців. А це були добре знані й авторитетні в усьому світі люди – тодішній міністр закордонних справ Німеччини Гідо Вестервелле, колишній міністр закордонних справ Франції Ролан Дюма, представник Гаазького трибуналу Ельвін Хендерікс, відомий американський професор Бенямін Ференц (він, до речі, свого часу мав справу з розслідуванням злочинів фашистів у Бабиному Яру). Та подвійно приємно було відчувати, що серед цих відомих людей не «загубився» й голос полтавця. Цікаво, що після закінчення урочистої частини в «Залі 600» саме Йосипа Гофмана журналісти «атакували» найбільше (представників ЗМІ працювало тут близько 200 чоловік з усього світу), адже всім було цікаво передусім почути думки очевидця тих далеких подій.

– Коли ви востаннє були в нашому місті? – запитав пізніше Йосипа Гофмана на офіційному прийомі обербургомістр Нюрнберга Ульріх Малі.
– 65 років тому! – відповів Гофман.
– А чому раніше не приїжджали?
– Так мене раніше ніхто й не запрошував...

Обербургомістр дуже здивувався, але підтвердив, що віднині Йосип Давидович – бажаний для них гість. Удруге пан Ульріх (уражений роботою майстрів) здивувався, побачивши ре-

Йосип Гофман презентує власну книгу в залі засідань Палацу юстиції в Нюрнберзі.

Пропуск сержанта Йосипа Гофмана, 1946 рік.

шетилівський гобелен, який Гофман від імені Полтави й полтавців, усього українського народу подарував Нюрнбергу. Слід віддати належне й німцям: «візит Гофмана» (а саме так здебільшого називали тут цю поїздку) вони й справді зробили подією для міста. Варто згадати відвідини Документального центру злочинів фашистського режиму, де була широко анонсована лекція Йосипа Гофмана для викладачів, студентів-істориків і школярів. А потім – зустріч з ним у рамках секційних занять, адже відразу кілька груп зацікавилася не лише історією Нюрнберзького процесу, але й долею самого полтавця. До речі, школярі одразу забажали подивитися, де розташоване наше місто, адже про Україну вони знають, а от про Полтаву більшість чула вперше (за винятком хіба що студентки Світлани, яка родом із Черкаса). Тож доктору Екарту Дітцфельдінгеру й перекладачіві Дітеру Гетцу довелося розгортати географічну карту...

Зацікавленість жителів міста викликала й зустріч із гостем у тому ж таки історичному залі Нюрнберзького процесу, на яку мали змогу при-

йти всі охочі. І вони прийшли – усі, хто цікавиться історією, журналісти... Характерно, що серед публіки було немало молоді, особливо вихідців з республік колишнього Союзу, у тім числі й з України. До того ж саме завдяки цій зустрічі з Гофманом чимало людей змогло вперше вільно потрапити до історичної зали, а сам Йосип Давидович навіть мав змогу готуватися до свого виступу у святая святых – кімнаті присяжних засідателів, яка й поготів завжди зачинена для сторонніх.

Під час його виступу не раз лунали оплески, а затиш'я публіка ще довго не відпускала гостя: знову й знову ставили запитання, а дехто не міг навіть стримати сліз, адже в залі було немало людей, родичі й близькі яких стали жертвами фашизму чи загинули під час війни. Особливо вразили присутніх ось ці слова Йосипа Гофмана: «У мене були свої рахунки з фашистами! І я міг би теж виступити тоді свідком на процесі, адже моїх бабусю й дідуса – простих селян з Миколаївщини – вони живими закопали в землю. А з п'яти родичів, які брали участь у війні, живим залишився лише я один...»

...У Нюрнберзі ми зустрічалися з багатьма людьми. Почувши мову, підходили навіть на вулиці колишні співвітчизники (а їх тут чимало). Характерно, що всі знали про події, які відбувалися в місті 65 років тому, але, дізнавшись, що перед ними не просто гості з України – серед них і учасник Нюрнберзького процесу, щиро дивувалися, дякували, бажали здоров'я, просили сфотографуватися...

В останній день перебування в Нюрнберзі здійснилася ще одна заповітна мрія Йосипа Гофмана. Після відвідання Документального центру ми побували на території колишнього «Поля Цепеліна». Тут свого часу з розмахом відбувалися нацистські з'їзди, на які збиралося до півмільйона учасників і гостей. Уся місцина перетворювалася тоді на величезний пропагандистський майданчик, а з трибуни приймав паради сам Адольф Гітлер. «Поле Цепеліна» збереглося як пам'ятка про чорну сторінку історії міста. Отож, Гофман, зійшовши на сумнозвісну трибуну, не приховував хвилювання: «У травні 45-го я розписався на Рейхстазі. І ось тепер стою тут... Відчуваю велику гордість за перемогу добра над злом і величезне полегшення, що вдалося здійснити те, про що мріяли мільйони тих, хто загинув, не доживши до світлого дня Перемоги!»

...На жаль, скористатися ще раз запрошенням обербургомистра Нюрнберга Ульріха Малі Йосипу Гофману не судилося: він помер на 90-му році життя, за кілька місяців до 70-річчя початку Міжнародного військового трибуналу – 28 квітня 2015 року. На той час у нас уже йшла своя війна і Йосип Давидович як патріот України не міг спокійно спостерігати за тим, що відбувалося у Криму та на Донбасі. І єдиною зброєю, яка на той час залишалася в його руках, стало перо. Тож Гофман написав відкритого листа до керівників країн колишньої антигітлерівської коаліції – президентів США і Франції та прем'єра Великої Британії – підтримати Україну, зупинити Путіна. Цей лист опублікували сотні видань по всьому світу, окрім, звісно, самої Росії. Тож свій обов'язок воїна полковник Гофман і тут виконав перед Батьківщиною сповна.

Віталій СКОБЕЛЬСЬКИЙ

Роман Руденко виступає в залі засідань Нюрнберзького трибуналу.

■ Нюрнберзький процес – міжнародний судовий процес над колишніми керівниками гітлерівської Німеччини, проходив у місті Нюрнберг з 20 листопада 1945 року по 1 жовтня 1946-го. За Лондонською угодою Міжнародний військовий трибунал було сформовано на паритетних началах із представників чотирьох держав – США, Великобританії, Франції та СРСР. Головував на ньому представник Великобританії Дж. Лоуренс, обвинувачем від СРСР був прокурор УРСР Роман Руденко.

Усього було проведено 216 судових слухань. До смертної кари через повішення трибунал засудив Герінга, Ріббентропа, Кейтеля, Кальтенбруннера, Розенберга, Франка, Фріка, Штрейхера, Заукеля, Зейсс-Інкварта, Бормана (заочно), Йодля. До пожиттєвого ув'язнення – Гесса, Функа, Редера; інших – до тривалих строків тюремного ув'язнення. Страти відбулися в ніч на 16 жовтня 1946 року в будинку Нюрнберзької в'язниці. Герінг отруївся незадовго до страти.